

8.3.2.1./16/I/002

**NACIONĀLA UN STARPTAUTISKA MĒROGA PASĀKUMU ĪSTENOŠANA IZGLĪTOJAMO
TALANTU ATTĪSTĪBAI**

Strūgu iela 4, Rīga, LV-1003, tālr. 67350966, e-pasts: info@832.visc.gov.lv

Filozofijas valsts 8. olimpiādes 2.posms

2021. gada 16. decembrī

1 .uzdevums. Tests.

Atbildiet uz uzdevuma aprakstā uzdoto jautājumu. Izvēlēties vienu no atbilžu variantiem. Darba izpildes laiks 30 min.

Par katru pareizu atbildi viens punkts, maksimālais punktu skaits 10.

1. Kuru no sekojošiem apgalvojumiem Jūs sauktu par atbilstīgu ētiskam intuitīvismam?

- a) ētiska rīcība balstās visiem cilvēkiem kopīgā un pieejamā izpratnē par labo un pareizo
- b) ētiska rīcība balstās principos, par kuriem cilvēkiem kopīgās diskusijās vajag vienoties
- c) ētiska rīcība balstās kāda noteikta cilvēku kolektīva gribā
- d) ētiska rīcība balstās Dieva noteiktos likumos

2. Kurš no izteikumiem atbilst pienākumu ētikas nostādnei?

- a) par rīcības izvēli svarīgākas ir rīcības sekas
- b) par rīcības sekām svarīgāks ir rīcības motīvs
- c) par rīcības sekām svarīgāka ir rīcības novietojums cēloņsakarību ķēdē
- d) par rīcības motīviem svarīgāka ir atturēšanās no rīcības

3. Aristotelis “Nikomaha ētikā” raksta, ka mēs pētām tikumu nevis lai tikai zinātu, kas ir tikums, bet lai kļūtu tikumīgi un atbilstoši rīkotos. Galvenais ir nevis zināšanas, bet darbošanās. Par kāda veida zinātņi ētiku uzskatīja Aristotelis?

- a) ētika ir teorētiska zinātne
- b) ētika ir praktiska zinātne
- c) ētika ir zināšanu analīzes rīks
- d) ētika ir poētika

4. Kurš no sekojošiem izteikumiem atbilst utilitārisma ētikas pamatprincipam?

- a) rīkoties tā, lai nodrošinātu pēc iespējas lielāku labumu pēc iespējas lielākam cilvēku skaitam
- b) rīkoties tā, lai nodrošinātu materiālo labumu vienlīdzīgu sadali sabiedrībā
- c) rīkoties tā, lai nodrošinātu cilvēka galveno pienākumu izpildi
- d) rīkoties tā, lai nodrošinātu Paradīzi zemes virsū

5. A. Šopenhauers “Morālēs pamatā” raksta: “Līdzcietība pret dzīvniekiem ir tik cieši saistīta ar kāda cilvēka rakstura labdabīgumu, ka var pilnīgi droši apgalvot: tas, kurš nežēlīgi izturas pret dzīvniekiem, nav labs cilvēks”. Kurš no sekojošiem izteikumiem visprecīzāk izsaka autora domu?

- a) līdzcietība pret dzīvniekiem ir vienīgais drošais morālais kritērijs, lai nošķirtu labus un ļaunus cilvēkus
- b) līdzcietība pret dzīvniekiem cieši saistīta ar cilvēka raksturu un šī saikne ļauj izdarīt secinājumus arī par konkrētā cilvēka morālo dabu
- c) līdzcietība pret dzīvniekiem ir ļoti relatīvs fenomens jautājumos par cilvēka morālo stāju
- d) līdzcietība pret dzīvniekiem ir svarīgākā pazīme tam, ka cilvēks skaidri racionāli izprot morālo likumu dabu

6. I. Kants “Praktiskā prāta kritikā” raksta: “Apziņa par gribas brīvu pakļaušanos likumiem, kas tomēr savienota ar nenovēršamiem spaidiem, kādi tiek vērsti pret visām tieksmēm [...], ir cieņa pret likumu. Jo likums, kas prasa šādu cieņu un arī iedveš to, kā redzams, nav nekas cits kā morālais likums (jo neviens cits likums neizslēdz visas tieksmes, lai tās tieši neietekmētu gribu). Rīcību, kas saskaņā ar šo likumu, izslēdzot visus no tieksmes izrietošos noteicējpamatus, [...] sauc par *pienākumu* un tas šās izslēgšanas dēļ savā jēdzienā ietver praktisku *piespiešanu*, t. i., noteiksmi rīcībai, lai cik *nelabprāt* tā notiktu”.

Kurš no zemāk minētajiem apgalvojumiem izsaka to pašu domu, ko šis citāts?

- a) par spīti dažādām tieksmēm, ir iespējama tāda rīcība, kuru vada brīva, brīvprātīga pakļaušanās morālam likumam
- b) dažādas tieksmes ļoti spēcīgi ietekmē cilvēka dzīvi un cilvēks pakļaujas likumiem, arī morālām likumam, tikai baiļu no soda vadīts
- c) tāpat kā valsts noteikti likumi, arī morālais likums darbojas tā, ka izmanto dažādu tieksmju vitālo spēku, taču maina šo tieksmju mērķi
- d) vēlmes ir iespējams pakļaut tiktāl, ka cilvēks, kurš reiz ir rīkojies morāli nevainojami, nākotnē vienmēr izvēlēsies darīt to, kas atbilst pienākumam pret morālo likumu

7. “Faktiski medicīnas ētika savdabīgā veidā nodarbojas ar demarkāciju: kad sākas cilvēks, un kad, kādos apstākļos viņš savu specifiku – prātu, gribu un izvēles iespējas – zaudē (reizē ar to arī daļu savu cilvēktiesību). Tiesības var pilnīgi īstenoties tikai tādā gadījumā, ja pacients ir identificējams ne vien kā bioloģiska

būtne, bet arī kā personība. Ja cilvēks savā būtībā nebūtu duāls, tad par viņa tiesībām varētu runāt tieši tādā pašā veidā, kā tiek aplūkotas dzīvnieku tiesības.”, raksta Vija Sīle.

Kādā nozīmē, pēc autores domām, par cilvēku var domāt kā par duālu būtni?

- a) Cilvēka rīcība var būt gan uz laba, gan ļauna
- b) cilvēks ir biosociāla būtne
- c) cilvēks savos lēmumos un rīcībā ir pretrunīgs
- d) cilvēka spriedumi par medicīniska rakstura jautājumiem var būt pareizi un var būt aplami

8. Kurš no sekojošiem izteikumiem raksturo stoīķu skolas pārstāvju uzskatus antīkajā filozofijā?

- a) cilvēkam pirmām kārtām ir jādzīvo saskaņā ar savas valsts likumiem
- b) cilvēkam pirmām kārtām ir jādzīvo saskaņā ar savu sirdsapziņu
- c) cilvēkam pirmām kārtām ir jādzīvo saskaņā ar dabisko likumu
- d) cilvēkam pirmām kārtām ir jādzīvo saskaņā ar savu tuvāko

9. Visslavenākais strīds par noteikumiem beisbolā notika 1983. g. jūlijā "Yankees" komandas stadionā, kad Kansasas "Royals" komandas sitējs Džordžs Brets pēdējā devītajā iningā veica potenciāli uzvarošu mājupskrējienu, un vēlāk pēc "Yankees" komandas trenera sūdzības tiesnešiem uz Breta nūjas tika atklāti prieku sveķi, kas uzklāti augstāk par noteikumu atļautajām 18 collām no roktura gala. Par spīti tam, ka šādi uzklāti prieku sveķi nedod sitējam nekādu priekšrocību, tiesneši, sekojot noteikumiem, noraidīja Bretu par nelegālas nūjas lietošanu, viņa noraidījums sastādīja trešo autu un tādējādi arī "Royals" zaudējumu.

Džefrijs Rasels (*Russell*) savā ietekmīgajā rakstā "Vai noteikumi ir viss, ar ko tiesnešiem jāstrādā?" (1999), aplūkojot šo un līdzīgus gadījumus no sporta vēstures, argumentē, ka spēles noteikumu interpretāciju dara iespējamu izpratne par... (izvēlieties jūsu prāt atbilstošo izteikumu!)

- (a) atlētiskajām izcilībām, kuru demonstrēšanai ir iecerēta sporta spēle
- (b) attiecīgās kultūras un laika perioda dziļajām konvencijām
- (c) Imanuela Kanta kategoriskā imperatīva autonomijas formulējumam
- (d) spēles ētosu

10. Johans Stēnbergens (*Steenbergen*) un Jans Tambūrs (*Tamboer*) raksta par sporta skaidrojumiem, ka "nesen [ir veikts] nošķirums starp sporta "sastādošajiem aspektiem" un "derīguma aspektiem". Mūsaprāt, abi šie sporta definēšanas veidi ir nepieciešami sporta izpratnei, bet var nebūt pietiekami sporta izsmelošai definīcijai. Sabiedrības vētrainajā okeānā sports nav nedz sala, nedz arī rotallietā, kuras virzienu pilnībā nosaka viļņi. Izsakoties pozitīvākos un mazāk metaforiskos terminos, mēs uzskatām, ka daudz konstruktīvāk ir pievērst

uzmanību abiem sporta definēšanas veidiem. Sportu raksturo gan noteikta autonomija, gan arī tas, ka sports iegulstas jeb iemājo plašākā vērtību, normu un institucionālo interešu tīklojumā: sportu raksturo tas, ko varētu saukt par "dubulto iedabu".

Kurš no sekojošiem izteikumiem atbilst Stēnbergena un Tambūra domām par "sporta dubulto iedabu"?

- (a) sportam pašam par sevi nav vērtības; sports iegūst vērtību vienīgi kā instruments noteiktu sociālu mērķu sasniegšanā
- (b) to, kas ir ētiski sportā, var noteikt tikai, balstoties vispārcilvēciskās vērtībās un normās
- (c) skaidrojot sporta prakses, jāņem vērā gan sporta loma plašākā sabiedrībā, gan arī sportam iekšējās vērtības un struktūra
- (d) pastāv spriedze starp sportam iekšējām vērtībām un plašāku sociālo derīgumu

2. uzdevums. Teksta analīze.

2.1. Izlasiet Mišela Montēņa esejas "Par to, ka filozofēt nozīmē – mācīties mirt" fragmentu. Atbildiet uz uzdoto jautājumu.

Darba izpildes laiks 25 minūtes.

"Tas, kas notiek tikai reizi, nevar būt apgrūtinošs. Vai gan ir jēga tik ilgu laiku baidīties no tik īslaicīgas lietas? Gan ilga dzīve, gan īsa dzīve nāves priekšā ir viens un tas pats. Jo ilgums un īslaicīgums nepiemīt lietām, kas vairs nepastāv. Aristotelis stāsta, ka Hipanijas upē esot mazi kukaiņi, kuri nedzīvojo ilgāk par vienu dienu. Tas kukainis, kurš nomirst astoņos no rīta, mirst jaunībā; tas, kurš mirst piecos vakarā, - mirst vecumā. Kurš gan no mums nesāktu smieties, dzirdot spriežam par laimi un nelaimi atkarībā no šāda dzīves ilguma? Aptuveni tāpat ir arī ar mūsu dzīves ilgumu, ja mēs to salīdzinām ar mūžību vai ar kalnu, upju, zvaigžņu, koku un pat dažu dzīvnieku eksistences ilgumu; tas nav mazāks smieklīgs.

Bet daba mums neļauj nodzīvot par ilgu. Viņa saka: "Aizejiet no šīs pasaules, tāpat kā jūs tajā ienācāt. Tāpat, kā jūs kādreiz bez uztraukuma un bailēm pārgājāt no nāves dzīvē, tāpat pārejiet no dzīves nāvē. Jūsu nāve ir viena no visumā valdošās kārtības sastāvdaļām; tā ir daļa no šīs pasaules dzīves,

Inter se mortales mutuļa vivunt

*Et quasi cursores vitae lambada tradunt.*¹

Vai tiešām es jūsu dēļ mainīšu šo brīnišķo lietu sakarību? Nāve ir jūsu rašanās priekšnosacījums, nāve ir daļa no jums; jūs bēgat paši no sevis. Jūsu eksistence, ko jūs

¹ Lukrēcijs, Par lietu dabu, II dziedājums: "Mirstīgie savstarpēji mainās ar dzīvi, gluži kā skrējēji viņi nodod viens otram dzīves lāpu."

baudāt, ir vienlīdz piederīga kā nāvei, tā dzīvei. Savas dzīves pirmajā dienā jūs vienlīdz virzāties pretī nāvei un dzīvei,

*Prima, quae vitam dedit, hora, caprsit.*²

*Nascentes morimur, finisque ab origine pendet.*³

Katrs nodzīvots mirklis tiek laupīts dzīvei; jūs to nodzīvojat uz dzīves rēķina. Jūsu dzīves pastāvīgais darbs ir tuvināt nāvi. Jūs esat nāvē, kamēr jūs esat dzīvi. Jo nāve no jums neatkāpsies ātrāk, kamēr jūs vēl būsiet dzīvi. Vai, ja jums labāk tīk, jūs esat miruši, beidzoties jūsu dzīvei; bet dzīves laikā jūs esat mirstoši; nāve daudz spēcīgāk skar mirstošo nekā mirušo, daudz asāk un būtiskāk.

Ja jūs esat izbaudījuši dzīves jaukumus, esat ar tiem piesātināts, tad aizejiet no dzīves apmierināts,

*Cur non tu plenus vitae conviva recedis?*⁴ [...]

Dzīve pati par sevi nav ne labums, ne ļaunums: tā var ietvert gan labu, gan ļaunu atkarībā no tā, ko jūs ar dzīvi darāt. [...]

Visas tavas dzīves dienas ved uz nāvi, pēdējā tikai pieved pie tās.”

Lūk, mūsu mātes dabas labās pamācības. [...]

Kopumā: ap mums nav nekā cita, kā tikai izbailes un šausmas. Mēs jau esam pārklāti ar līķautu un apbedīti. Bērniem ir bail pat no saviem draugiem, kad tie ir maskās; tas pats notiek arī ar mums. Vajag noņemt šo masku tiklab no lietām, kā no cilvēkiem; kad tā būs noņemta, mēs zem tās atradīsim vienīgi to pašu nāvi, kuru kāds vecs sulainis vai vienkārša istabene nesen pārdzīvojuši bez bailēm.”

2.2. Atbildiet uz šādiem jautājumiem (atzīmējiet to atbildes variantu, kas Jums šķiet pareizs). Darba izpildes laiks 20 min. :

Par katru pareizu atbildi viens punkts, maksimālais punktu skaits 5.

2.1.1 Šajā fragmentā Montēns piemin kukaiņus, kuru dzīves ilgums ir viena diena. Kāpēc autors sniedz šādu piemēru?

a) autors salīdzina cilvēka un kukaiņa dzīvi, lai parādītu, ka cilvēka dzīve savā būtībā ir bezjēdzīga un nekam Visuma kontekstā nav īstas jēgas

b) autors salīdzina cilvēka un kukaiņa dzīvi, lai parādītu kukaiņa dzīves smieklīgo niecīgumu salīdzinājumā ar cilvēka diženumu.

c) autors salīdzina cilvēka un kukaiņa dzīves, lai parādītu, kāpēc dzīves ilgums nevar būt noteicošais kritērijs, lai spriestu par nodzīvotās dzīves jēgu.

² Seneka, Saniknotais Herakls, III cēliens: “Pirmā mūsu dzīves stunda to saīsina.”

³ Manīlijs, dzejnieks un zinātnieks mūsu ēras I gadsimtā. “Astroloģijas” autors. Minētais citāts ņemts no IV dziedājuma: “Mēs mirstam jau kopš pašas dzimšanas, un mūsu gals ir mūsu sākuma sekas.”

⁴ Lukrēcijs, Par lietu dabu, III dziedājums: “Kādēļ gan neaiziet no dzīves kā apmierinātam viesim”.

d) autors salīdzina cilvēka un kukaiņa dzīves, lai parādītu, ka no šāda salīdzinājuma labāk izvairīties, lai izvairītos no bailēm no nāves.

2.1.2. Montēņa esejā daba sniedz padomu cilvēkam. Vai daba apgalvo, ka:

a) no nāves nav jābaidās, jo kamēr cilvēks dzīvo, nāves nav, bet, kad nāve ir klāt, cilvēks ir jau miris.

b) nāve ir dzīves priekšnoteikums un aizvien klātesoša

c) daba pati par sevi nav ne laba, ne ļauna, tāpēc viss labais pastāv līdzsvarā ar ļauno, un cilvēka dzīve beidzas nāvē

d) tikai cilvēks spēj pārvarēt dabas noteikto lietu kārtību un tiekties pēc nemirstības

2.1.3 Fragmentā parādās apgalvojums, ka “nāve daudz spēcīgāk skar mirstošo nekā mirušo, daudz asāk un būtiskāk”. Kā šis apgalvojums šajā fragmentā ir saprotams?

a) cilvēkam ir pamats baidīties no slimībām un miršanas procesa, jo tas bieži vien ir mokošs. Daba cilvēku ir pavērdzinājusi, turot to savā varā, tāpēc cilvēka attiecības ar nāvi iezīmē bailes

b) cilvēkam vajadzētu censties atvieglot savu līdzcilvēku nāvi, zinot, cik briesmīgas ir mirstošo ciešanas, un mazāk pievērsties mirušo apbedīšanai, jo viņu ciešanas jau ir galā

c) no nāves klātbūtnes izvairīties var tikai nomirstot – mirušos nāve vairs neskar, bet dzīvajiem aizvien klātesošas ir zināšanas par sagaidāmo mūža galu

d) no nāves klātbūtnes izvairīties var tikai nomirstot, tāpēc labāk ir mirt ātrāk nekā vēlāk, un tā nokļūt debesu valstībā

2.1.4. Fragmentā teikts, ka “katrs nodzīvots mirklis tiek laupīts dzīvei”. Kā autors šo izteikumu saprot?

a) autors šajā izteikumā citē “dabu”, lai parādītu tās nežēlību un aicinātu cilvēku censties šo kārtību pārvarēt

b) autors pauž deterministiskus uzskatus, un apgalvo, ka katra cilvēka dzīves laiks ir iepriekšnoteikts, tāpēc jebkurš mirklis ir saīsinā dzīvi par šī mirkļa ilguma laiku

c) autors parāda, ka dzīve aizvien ir arī lēns ceļš uz nāvi un “būt dzīvam” nozīmē “pamazām mirt”

d) autors norāda cilvēkam, cik būtiski ir dzīvot lēni un saudzīgi izturēties pret savu ķermeni, lai pēc iespējas attālinātu nāves iestāšanos

2.1.5. Autors fragmentā apspriež cilvēka attieksmi pret nāvi. Kādai šai attieksmei pēc viņa domām vajadzētu būt?

- a) iesaka droši raudzīties nāvei acīs, lai pārstātu baidīties no tās un dzīvotu pilnvērtīgu, nāves baiļu nesasaistītu dzīvi
- b) iesaka izpētīt nāvi, lai spētu izvairīties no tās, attālinot dabas uzlikto žņaugu tuvošanos
- c) iesaka domāt par nāvi kā neeksistējošu un nesalīdzināt savas un citu dzīves laiku, lai izvairītos no nāves bailēm
- d) domā, ka nāve ir pārāk nenozīmīga, lai no tās baidītos, jo cilvēka un kukaiņa dzīves ir vienlīdz nevērtīga

3. uzdevums. Eseja

(darba izpildes laiks 120 minūtes)

Eseju temati:

1. Vai iespējams mūsdienās saglabāt nemainīgus ētikas principus savai dzīvei, ja cilvēces vēsture rāda cilvēka principu, vērtību un rīcības pamatojumu milzīgu daudzveidību?
2. “No atbildības var novērsties, bet izbēgt nevar”. Emanuels Levins
3. Vai cilvēku vienlīdzība ir iespējama?
4. “Ir uzvaras, kas bīstamākas par sakāvi”. Augusts Milts